

„Betűrakó legény kerestetik”

V. Ecsedy Judit

A Magyar Kurir két egymást követő számában, 1813. november 27-én és 28-án is megjelent egy-egy hirdetés, amelyben nyomdászlegényt keresnek. Az első hirdetés, amelyet itt közlünk, betűrakó (azaz szedő-legény) jelentkezését várja.

A hetenként kétszer, Bécsben megjelenő magyar újság, a *Magyar Kurir* ekkor már vagy harminc éve jelent meg rendszeresen.¹ Állandó melléklete volt a *Honnyi Levelek, Tudósítások és Egyebek*, amelyben, a legkülönbözőbb témák között, ez a hirdetés is helyet kapott. A Magyar Kurir szerkesztője ez idő tájt Decsy Sámuel és Pántzél Dániel volt, kiadója a Nemzeti Gazda Hivatal. Ez a hirdetés nem említi annak a nyomdának nevét, ahová a legényt keresik, csak annyit mond róla, hogy „Bétsben, egy szép Könyvnyomtató Műhelyben”. A másik hirdetésből a nyomda nevét is megtudni: Haykul Antal tipográfus úr műhelyéről van szó.

Itt készült egyébként maga a Magyar Kurir is. A Hirdetésből mellesleg azt is megtudni, hogy a kiadó hivatal Bécsben, a Salzgries-en volt, a ma is ezen a néven a belvárosból a régi városfalak felé ereszkedő utcában.

Ki volt Anton von Haykul és mit tudunk bécsi nyomdájáról? Az osztrák nyomdászattörténet² szerint 1802-ben kapta meg nyomdai működési engedélyét. Haykul egyébként egy

A Magyar Kurir fejléce

Betűrakó Legény kerestetik.

Bétsben, egy szép Könyvnyomtató Műhelyben, szükség volna mindjárt egy *Betűrakó Magyar*, vagy Magyarul tudó *Legényre*. Egyszersmind egy *Betűrakó* vagy *Nyomtató-Inasságra* szándékozó, 14 vagy több esztendős ifjúnak is lenne helye és jó módja ezt a' szép Mesterséget megtanulni. Ha az Inasnak készülő görög írást is tud olvasni, ő reá nézve annál jobb: de a' nélkül is meg lehet. — A' szándékozó jelentheti magát vagy személyesen vagy levele által a' Nemzeti-Gazda - Hivatalnál, Bétsben, am Salzgries, No. 193.

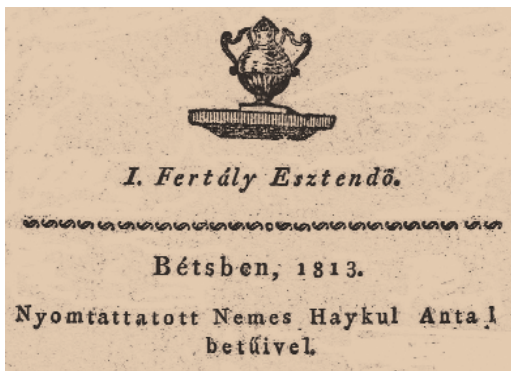
Hirdetés, 1813. november 27.

másik bécsi nyomdásznak David Hummelnek tipográfiáját vásárolta meg. Már Hummelnek is voltak magyarországi megbízásai, így nála jelent meg Kazinczy Ferenc egyik Herder-fordítása³. A magyar szerzőkkel való kapcsolatot Haykul is megőrizte. Jellemző, hogy míg az osztrák nyomdászattörténet szerint működési engedélyének kiállítása után két évvel, 1804-ben jelent meg először olyan nyomtatvány, amelyen Haykul neve előfordult volna, ezzel szemben a magyarországi könyvészet már 1802-ből két magyar nyelvű kiadványát is regisztrálja, egyet pedig 1803-ból.⁴

Érdekes, hogy az itt közölt másik hirdetés Haykul nyomdáját egyenesen „magyar tipográfiának” nevezi. Ez a tipográfia egyébként arról volt nevezetes, hogy a magyar mellett számos újjörög nyomtatványt is kiadott, vagyis állandó nyomdája volt a bécsi görög közösségnek. Ezért említi előnyként az előző hirdetés a görög nyelvtudást: „ha az inasnak készülő görög írást is tud olvasni, ő-reá nézve annál jobb, de a' nélkül is meg lehet.” A fenti hirdetések után négy évvel, 1817-ben Haykul betűöntődével is bővítette vállalkozását, néhány évig (1810-ig) pedig fiókműhelye volt az alsó-ausztriai Retz-ben is. Anton von Haykul halála után,

1824-től özvegye (szül. Anna Geyer) vezette a tipográfiát, majd ő unokaöccsének, a magyar Benkő Antalnak adta át 1835-ben. A legújabb kutatások valószínűsítik, hogy maga Haykul erdélyi származású volt, aki Szebenben tanulta volna a könyvnyomtatás művészetét.⁵ Unokaöccsének nevéből pedig arra következtethetünk, hogy felesége is magyarországi lehetett.

A hirdetések megjelenése után egy évvel, 1814-től a Nemzeti Gazda Hivatal a „hetenként készített” *Nemzeti Gazda* című folyóiratot is megjelentette.⁶ Nyomdása ennek is Haykul volt. A két fent közölt hirdetéssel szinte egy időben Haykul német újságban is adott

A Magyar Kurir címlapjának részlete

T u d ó s í t á s.

Egy vagy két jó születésű és neveltetésű, írni 's olvasni jól tudó, 12 és 15 esztendőök közt lévő magyar ifjú kívántatik egy ide való magyar tipográfiába. Nem szükség, hogy az ifjak németül tudjanak; minthogy Bétsben a' Német nyelvet alkalmasint megtanúlják, magyarul pedig beszélni, vagy a' Magy. Kurir kiadóival, vagy a' tipográfus gazdával, vagy más magyar urakkal mindenkor elég alkalmatosságok van.

A' kinek tehát kedve volna fajt a' tipográfia mesterségre adni, ne sajnálja vagy Dokt. *Deery Sámuel*-urat, a' Magyar Kurir elsőbb kiadóját, vagy magát a' Tipográfust *Haykul Antal* urat előre tudósítani, hogy rendelés tételbárhessék az ifjak felfogására. — A' tanulás ideje *hét* esztendő, melly idő alatt kosztot, ruhát, 's szállást fognak kapni az ifjak, felszabadulások idejekor pedig főtől talpig tisztességes új öltözetet. Utí költségre Bétsig V. Cz. 10 forintot kap az ifjú.

Hirdetés, 1813. november 28.

fel hirdetést: a Wiener Zeitung 1815. évi 154. számában olvasható hirdetésben nyomdászlegényt keresett. A bécsi nyomdászattörténet

ezt a munkaerőhiányt a napóleoni háborúkkal hozza összefüggésbe. Haykul nyomdája egyébként hét sajtóval működött, és számos rézmetszettel is díszített kiadványa alapján feltételezhető, hogy réznyomó sajtója is volt⁷. A két, magyar nyomdászlegényt kereső hirdetés bepillantást ad nemcsak a korabeli hirdetések stílusába, hanem a nyomdászati kitanulási módjába is.

- 1 Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. Budapest 1986. 160–161. – Ezúton is köszönetet mondok Dörnyei Sándornak, aki a hirdetésekre felhívta figyelmemet.
- 2 Mayer, Anton: Wiens Buchdruckergeschichte 1482–1882. Bd. 2. 121, 132, 162, 205, 211, 245. –, Durstmüller, Anton: 500 Jahre Druck in Österreich. Bd. 1. Wien 1980. 197, 206.
- 3 Herdernek Paramythionjai Általtette Kazinczy Ferenc. Széphalom 1793 (Bécsben nyomtatta Hummel Dávid).
- 4 1802-ből Márton J.: Német grammatika (Wien, Haykul), Király I.: Ditsőséges Szt István (Wien, Haykul) és 1803-ból Klobusitzky K.: Szent István (Wien, Haykul).
- 5 Frank, Peter R.–Frimmel, Johannes: Buchwesen in Wien 1750–1850. Wiesbaden 2008. 22f, 110f. – Mint erdélyi származású könyvkiadóra utalt Papp Júlia is: Illusztrátorok, írók és könyvkiadók kapcsolata Bécsben és Pest-Budán c. tanulmányában, ld. Magyar Könyvszemle 2008. 41, 53–54, 70.
- 6 Busa Margit, i.m. 187–188.
- 7 Durstmüller, i. m. Bd. I. 282–283, 288, 299.

A Magyar Grafika 2010-es megjelenéseinek papírszállító partnerei:

The Biofore Company

